

Dekabrın 7-də "Şeyxülislamlığın tarixi" kitabının təqdimat mərasimi olub. Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi və Dini Qurumlarla İş Üzrə Dövlət Komitəsinin təşkil etdikləri tədbirdə rəsmi şəxslər, Milli Məclisin deputatları, bir sıra dövlətlərin ölkəmizdəki səfirləri, dini icma rəhbərləri, elm və ictimaiyyət nümayəndələri iştirak ediblər.

Şeyxülislam Allahşükür Paşazadə tədbirdə çıxış edərək bu gün ölkəmizdə müxtəlif dinlər və millətlər arasında mövcud olan qarışıq münasibətlərdən danışib, mürəkkəb coğrafi-siyasi məkanda yerləşməsinə baxmayaraq, Azərbaycanın yaratdığı uğurlu multikulturalizm və tolerantlıq nümunəsinin artıq beynəlxalq aləmdə mütərəqqi model kimi qəbul olunduğunu və öyrənilməsinə qeyd edib.

dəyə vurğulayan Akif Əlizadə çıxışına belə davam etdi: "Kitab tədbiri iştirakçılarına paylanılıb və şübhəsiz ki, bu əsər maraqla qarşılanacaq, zaman ötdükcə daha geniş oxucu kütləsinə sahib olacaq. Kitabın şəxsən mənə oyatdığı bəzi təəssüratları burada Sizinlə bölüşmək istəyirəm.

İslam dini göndəriləndiyi vaxtdan etibarən dünyada maarifləndirici bir nur olub. Təsədüfü deyil ki, onun bəşər övladına

adları çəkilən problemləri İslam dünyasında və Azərbaycanda şeyxülislamlığın tarixini, şeyxülislamların həyat və fəaliyyətlərini öyrənməklə həll etmək olarmı? Düşünürəm ki, olar. Ona görə ki, kökü qədim zamanlara gedən və tarixin ən ağır sınaqlarından keçən şeyxülislamlıq institutu regionumuzda müxtəlif ictimai-siyasi quruluşlarla, hətta ateizm dövrü ilə ölüm-dirim mübarizəsindən qalıb çıxıb və bu gün yenidən ölkəmizin ictimai həyatında öz mövqeyini qoruyub saxlayaraq müstəqil Azərbaycanımızın quruculuğunda mühüm rol oynayır.

Şeyxülislamlıq ümumi baxımdan bir ictimai qurumdur, ona nəfəs verən, onunla dindarlar və dindarların vasitəsi ilə

həll olunmaz görünən ali bir məqsəd birləşdirirdi. Gecəgündüz yüksək kürsülərdə və iclaslarda Allahın inkarı yeridiləndiyi bir dövrdə bu Allah bəndələri Xalığın varlığını təbliğ edirdilər. Bərabər olmayan bu mübarizədə ateistlərin tərəfinə güclü təbliğat üsulları, nəşrlər və kütləvi-informasiya vasitələri olduğu halda, şeyxülislamların yanında yalnız minbərən ətrafına toplaşan azsaylı iman əhli vardı. Bu məlum həqiqəti dərk edən sovet dövrünün şeyxülislamları son nəfəslərinə kimi insanları Allahın axtarışına və haqq naminə vicdanla yaşamağa çağırırdılar.

İstər Axund Ağa Əlizadə, istərsə də Allahşükür Paşazadənin şeyxülislamlıq dövrü er-

HAQQ YOLUNU NURLANDIRAN ELM

Dini Qurumlarla İş Üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Mübariz Qurbanlı, Ağsaqqallar Şurasının sədri, deputat Fəttah Heydərov, Bakı Dövlət Universitetinin rektoru, akademik Abel Məhərrəmov, AMEA-nın Tarix İnstitutunun direktoru, akademiyanın müxbir üzvü, Milli Məclisin deputatı Yaqub Mahmudov, Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin Elmi-Dini Şurasının sədri, Bakı Dövlət Universitetinin İlahiyyat fakültəsinin dekani, akademik Vasim Məmmədəliyev, Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun direktoru, akademik Teymur Kərimli və başqaları çıxışlarında təqdim olunan kitabın din tariximizdə öyrənilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edəcəyindən danışdı. Şeyxülislamlıq tarixinin qədim olduğu, kitabda 12 şeyxülislamın həyat və irsinin geniş araşdırıldığı, bununla da insanların maariflənməsində xüsusi rol oynayacağına əminlik vurğulandı.

AMEA prezidenti, akademik Akif Əlizadə tədbirdə çıxış edib. Kitabın işıq üzvü görməsinin təşəbbüskarı və bu məqsədlə minlərlə arxiv materialını araşdırmış, olduqca maraqlı və lazımlı əsəri ərsəyə gətirmiş şəxslərə təşəkkürünü bildirən akademik daha sonra qeyd edib ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin bir həftə əvvəl Bakıda "Qafqazda dini tolerantlıq ənənələri və Azərbaycanın multikulturalizm modeli" mövzusunda beynəlxalq konfrans iştirakçılarına ünvanladığı təbrik məktubunda davamlı sülhün, əmin-amanlığın bərqərar olmasında, bəşəri dəyərlərin, İslam dininin əsl mahiyyətinin təbliği və təşviqində, yad dini cərəyanların və zərərli təsirlərin vaxtında qarşısının alınmasında din xadimlərinin rolunda söhbət açdı. Cənab Prezidentin qeyd etdiyi kimi, dini-mənəvi dəyərlərimizin qorunub-saxlanmasında və gələcək nəsillərə ötürülməsində din xadimləri əhəmiyyətli rolə malikdir və şeyxülislamlardan bəhs edən bu kitab məhz belə din xadimlərinə həsr olunur, -

ünvanlanan ilk kitabı da "Oxu!" dəvəti idi. Bəşəriyyətə kitabla nazil olan müqəddəs dinimiz həmişə yazıb-oxumağın əhəmiyyətini önə çəkib, təlim və tədrisin vacibliyini ən ümdə məsələ kimi ön sıralarda tutub. Bu baxımdan təqdimatına toplaşdığımız kitabın, bu gün ölkəmizdəki tərəqqinin geniş miqyas aldığı bir dövrdə, tarixə qovuşan keçmişimizə döndür nəzər salmağa, dinin xalqımızın taleyindəki yerini düzgün qiymətləndirməyə, görkəmli din xadimlərimizin düşündən bu günə və gələcəyə ünvanlandıqları öyüd-nəsihətlərini düzgün həyat yolu seçməmiş bir vəsile xarakterli daşıyacağını düşünürəm.

Məlumdur ki, din xalqların dünyagörüşünü və mənəviyyatını formalaşdıran amillərdən biri, bəlkə də əsasıdır. Onilliklərlə davam etmiş təqiblərdən sonra Azərbaycanda, ümumən postsovet məkanında o, müasir dövrə uyğunlaşaraq yenidən özünün tarixi rolunu oynamaqdadır. Məhz buna görə, bu gün dini fəallığı, dinlərarası və məzhəblərarası münasibətlərə marağın artmasının müşahidə olunduğu bir vaxtda, zamanın çağırışlarına müvafiq cavab vermək üçün keçmişin zəngin təcrübəsindən istifadə etmək vacibdir. Müzakirəsinə toplaşdığımız "Şeyxülislamlığın tarixi" kitabı bu cəhətdən olduqca aktual, dünyada baş verən mürəkkəb hadisələrin dərkində, dini dözümsüzlüyün qarşısının alınmasında, şübhəsiz ki, əvəzsiz bir vəsait olacaq.

Burada sual yarana bilər:

bütövlükdə xalqa ünsiyyət yaranan, haqq sözünü insanlara çatdıran, onları doğru yola dəvət edən işə bu qurumda çalışanlar, ilk növbədə dini rəhbərlər - şeyxülislamlardır. Akademik Vasim Məmmədəliyev kitab yazdığı ön sözdə böyük İslam alimi Rağib İsfahaniyə istinad edərək deyir ki, Qurani-Kərimdə "şeyx" sözü müdrik ağsaqqal mənası ifadə edir və tam əminliklə demək olar ki, kitabda bəzələrdə bəhs olunan xalqımızın dini rəhbərlərinin hər biri millətimiz üçün öz dövrünün ağsaqqalı, cəmiyyətin həyatında mühüm rol oynayan şəxsiyyətlər olmuşlar. Şeyxülislamlıq böyük tarixə malikdir və onun elmi araşdırılması mütəxəssislərin vəzifəsidir. Mən isə həmin dövrün ilk şeyxülislamı, babam Axund Ağa Cavad oğlu Əlizadə və hörmətli şeyxülislam Allahşükür Paşazadə haqqında bir neçə söz demək istərdim. Adlarını çəkdiyim bu dini rəhbərlərin hər birisi iki ictimai-siyasi dövrün - Azərbaycan Demokratik Respublikası-Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının və müstəqil Azərbaycanımızın şeyxülislamı olmuşlar. Onlar bir vaxtda fəaliyyət göstərmişlər də, demək olar ki, şeyxülislamlıq estafetini etibarlı əllərdə saxlaya bilmişlər. Bu iki görkəmli şəxsiyyətin, həmçinin şeyxülislamlar Mir-möhşün Həkimzadənin, Əliəğa Süleymanzadənin və Mirqəzənfər İbrahimovun çalışdıqları tarixi şəraitə nəzər salsaq görürük ki, onları olduqca çətin, bu gün çoxlarına

mənərlərin xalqımıza qarşı təvəccünə şahidlik etmişdir. Əgər 1922-ci ildə SSRİ-nin qurulması ilə xalqımızın soy-qırımına, qanlı toqquşmalara son qoyuldu və tarixi Azərbaycan torpaqlarında erməni dövləti quruldu, bədnam qonşularımızın ikinci təvəccüzü zamanı, ötən əsrin sonlarından etibarən yüz minlərlə azərbaycanlı həmin tarixi dədə-baba yurdlarından qovuldu, ərazimiz bir hissəsi işğal edildi və əhalisi torpaqlarından didərgin salındı. Bu faciələrin fonunda, şeyxülislam Allahşükür Paşazadənin ciddi səyləri nəticəsində Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi dini - müsəlman-xristian münaqişəsinə çevrilmədi.

Bu sırada şeyxülislam Axund Ağa Əlizadənin hazırkı Dağlıq Qarabağ müharibəsindən 35 il əvvəl, Moskvada keçirilmiş III Sülh konfransında etdiyi xəbərdarlığı xatırlamaq istərdim. O vaxt mərhum Şeyxülislam demişdi: "...Müharibə qızırdıranların qara fikirləri puça çıxacaq və sülh qalib gələcəkdir".

İllər ötdü və haqq şeyxülislam sözü bu dəfə Moskvanın özünə, Mixail Qorbaçova ünvanlandı və həmin sözün müəllifi Allahşükür Paşazadə oldu. Sov.İKP-nin baş katibinin, necə dəyərlər, qılıncının hər iki tərəfinin kəsdiyi bir vaxtda Şeyxülislam ona məktub yazdı və 20 yanvar cinayətini törədənlərin ədalət məhkəməsinin qarşısına çıxarılmasını tələb etdi.

(Davamı 4-cü səhifədə)

HAQQ YOLUNU NURLANDIRAN ELM

(Əvvəli 3-cü səhifədə)

Həmin bənzər dövrlərin iki şeyxülislamı haqqında danışarkən daha bir maraqlı paraleli qeyd etmək istəyirəm. 1918-ci ilin mart soyqırımında olduğu kimi, 1990-cı ilin yanvar hadisələri zamanı da insanların ümid yeri Təzəpir məscidi idi. Müasir dövrün ən ağır günlərində, müstəqilliyimiz şübhə altına düşdüyü bir vaxtda, 1993-cü ilin sentyabrında ümummilli lider Heydər Əliyev də Təzəpir məscidinə gəldi, burada şeyxülislam Allahşükür Paşazadə və dindarlarla birgə Peyğəmbər salavatullahın mövludunu qeyd etdi. O, bu addımı ilə Təzəpirin, ümumən isə İslamın müstəqil dövlətimizdə də önəmli inam yeri və birlik məbədi olacağına mesajını verdi. Bütün bunlar bir daha göstərir ki, xalq üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən tədbirlər şeyxülislamın xeyir-duası ilə həyata keçirilir və şübhəsiz, bundan sonra da belə olacaq.

Qurani-Kərimin "əl-Bəqərə" surəsində buyrulur: "Hamınız bir yerdə sülhə gəlin". İslam sülh dinidir, insanları qarşılıqlı hörmətə, əmin-amanlıq şəraitində yaşamağa çağırır. Ölkəmizdə hakim olan dini dözümlülük, digər dinlərə və azlıqlara qarşı hörmət bir daha sübut edir ki, Azərbaycan dünyəvi dövlət olmaqla yanaşı İslamın humanist ideyalarına sadıq qalmış bir müsəlman ölkəsidir. İslam dəyərlərinin qorunub bu günə çatdırılmasında şeyxülislamlığın, insanlar arasında güclü nüfuz və ehtirama sahib olan şeyxülislamlarımızın xidmətləri böyükdür.

Din insanı doğru yola dəvət edir, elm isə bu yolu nurlandırır. Müxtəlif sahələr üzrə inkişaf edən Milli Elmlər Akademiyası bundan sonra da Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi ilə sıx əməkdaşlıq etməyə hazırdır. Bu əməkdaşlıq Şamaxı Astrofizika Rəsədxanası tərəfindən namaz vaxtlarını müəyyən etməsindən təmüvafiq institutlarımızda dinşünaslıq üzrə tədqiqat aparıanlar, mütalie edənler üçün geniş imkanların yaradılmasını ehtiva edir".

Çıxışının sonunda akademik Akif Əlizadə ötən ilin aprelində Bakıda Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası və Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin birgə təşkilatçılığı ilə "İslam maarifçiliyi və müasir dövr" mövzusunda keçirilmiş beynəlxalq elmi konfransın materialları əsasında çap olunmuş kitabı Şeyxülislam Allahşükür Paşazadəyə hədiyyə edərək fəaliyyətində ona uğurlar dilədi.

"Elm"